

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงความเป็นมาของ "พระร่วงโรจนฤทธิ์" พระพุทธรูปปางห้ามญาติ ซึ่งประดิษฐาน ณ พระวิหารเหนือของพระปฐมเจดีย์ พระพุทธรูปลักษณะและความสำคัญของพระพุทธรูปพระองค์นี้ ตลอดจนพระราชพิธีบรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอังคารของสมเด็จพระนางเจ้าสุวัทนาฯ ณ ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์

Abstract

This article deals with the origin of the Buddha image "Phra Ruang Rojanarit" (that in the attitude of mediator among the quarrelling relatives) at the northern riharn of the Phra Pathom Chedi temple. Its characteristics and importance. The enshrinement of the ashes of King Rama VI and the more recent one, of Queen Suwattana, in the base of the image.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับพระร่วงโรจนฤทธิ์

King Rama VI and the 'Phra Ruang Rojnarit' Buddha Image

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์

ความเป็นมาของพระร่วงโรจนฤทธิ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมารได้เสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือเมื่อ พ.ศ. 2451 ทรงพบพระพุทธรูปโบราณองค์หนึ่งที่เมืองศรีสะเกษ องค์กรพระชำรุดมาก แต่ส่วนพระเศียร พระหัตถ์และพระบาทไม่ชำรุด พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะงดงามเป็นที่พอพระราชหฤทัยจึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญลงมากรุงเทพฯ

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชได้ 3 ปี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างปั้นสร้างหล่อองค์พระขึ้นใหม่ จนบริบูรณ์เต็มองค์ ได้มีพระราชพิธีเททองหล่อที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2456 แล้วอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ พระวิหารเหนือของพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระนามพระพุทธรูปนี้ว่าพระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทรา-ทิตยธรรมาภัส มหาวชิราวุธราชูปถัมภ์ เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติ¹

พระพุทธรูปปางห้ามญาติ

พระพุทธรูปปางห้ามญาติมีเรื่องราวกล่าวไว้ในพุทธประวัติว่า สมัยเมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ นิโครธารามริมฝั่งแม่น้ำโรหิตีใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติ 2 ฝ่าย คือ ศากยวงศ์ฝ่ายพระพุทธบิดาในกรุงกบิลพัสดุ์กับโกสิยวงศ์ฝ่ายพระพุทธรูปมารดาในเทวทहनคร ได้ทะเลาะกันด้วยเรื่องฝนแล้งแย่งกันท่อน้ำเข้านา ต่างถือฐิฐามานะไม่ยอมแก่กัน จนเกือบจะทำสงครามประหัตประหารกัน

พระพุทธองค์ทรงทราบด้วยญาณ จึงเสด็จไปตรัสถามถึงต้นเหตุ แล้วจึงรับสั่งถามว่าน้ำกับความเป็นญาติอะไรจะมีค่ามากกว่ากัน หมู่พระประยูรญาติจึงได้คิดว่าความเป็นญาตินั้น มีค่ายิ่งกว่าน้ำ จึงเลิกทะเลาะกัน กลับมาร่วมมือกัน และอยู่ด้วยความสงบสุขแต่นั้นมา²

¹ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. "พระร่วงโรจนฤทธิ์และพระปฐมเจดีย์" สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 315 - 323.

² สุสสมโม มหาสมโน. "พระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปสำคัญที่องค์พระปฐมเจดีย์ นมคฤ สุคตส" ใน ทัศนะสถานฉลอง 80 ปี พระร่วงโรจนฤทธิ์ องค์พระปฐมเจดีย์, หน้า 71 - 80. นครปฐม : วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, 2537.

พระพุทธรูปลักษณะ

ผู้ที่ไปนมัสการพระปฐมเจดีย์และพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ จะต้องเดินขึ้นบันไดสูงสู่พระวิหารทิศเหนือของพระปฐมเจดีย์ พระวิหารโถงด้านหน้าเป็นที่ประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่สูง 12 ศอก 4 นิ้ว ในอิริยาบถห้อยพระหัตถ์ซ้าย ยกพระหัตถ์ขวาแบตั้งขึ้นเสมอพระอุระ³ องค์พระสีทองงามเด่นสูงส่งมองเห็นแต่ไกล

พระวิหารโถง

พระวิหารที่ประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เป็นพระวิหารแบบทรงไทยเฉพาะส่วนที่เป็นพระวิหารโถงด้านหน้าออกแบบด้วยศิลปกรรมอันวิจิตรประณีตโอโถง บันไดใหญ่พนักนาค พื้นปูนหินอ่อน พระวิหารมีสามมุขสามบันได หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสองชั้นลาด พระวิหารโถงด้านหน้ามีประตูเข้าไปสู่ห้องกลางซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระประสูติ และจากห้องกลางมีประตู เข้าไปห้องในซึ่งประดิษฐานพระปาเลไลยก์ ทั้งสามห้องเดินผ่านถึงกันได้โดยตลอด⁴

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนชาวนครปฐม เชื่อกันว่าพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ สามารถบันดาลความสุข และลาภผล ป้องกันสรรพภัยทั้งหลายได้ ทุก ๆ วันจึงมีผู้มาสักการะบูชากันเป็นจำนวนมาก

ที่บรรจุนครปฐมราชสรีรางคาร

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ คือเป็นที่บรรจุนครปฐมราชสรีรางคารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเลื่อมใสศรัทธาอย่างสูงและทรงผูกพันกับพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เป็นอันมาก ดังปรากฏว่าทรงระบุไว้ในพระราชพินัยกรรมข้อ 17 อันเป็นข้อสุดท้ายดังนี้

“พระอังคาร ขอให้บรรจุใต้ฐานพระพุทธรูปยืนสีหินวัดบวรนิเวศวิหาร ส่วนหนึ่งขอให้กันเอาไว้ไปบรรจุใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ที่พระปฐมเจดีย์ในโอกาสอันเหมาะซึ่งไม่ติดต่อกับงานพระเมรุ”⁵

สถาบันวิทยบริการ

³ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. “พระร่วงโรจนฤทธิ์และพระปฐมเจดีย์” สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 315.

⁴ “พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ” ในที่ระลึกงานฉลอง 80 ปี พระร่วงโรจนฤทธิ์องค์พระปฐมเจดีย์. หน้า 85-86. นครปฐม: วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, 2537.

⁵ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ “พระร่วงโรจนฤทธิ์และพระปฐมเจดีย์.” สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 317.

พระราชพิธีบรรจุพระบรมราชสรีรางคาร

ด้วยพระราชประสงค์ดังกล่าว ดังนั้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 และได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพเมื่อ พ.ศ. 2469 แล้ว ในวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2469 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้อัญเชิญพระศพพระบรมราชสรีรางคารจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปยังวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยขบวนรถไฟพระที่นั่งพิเศษ ถึงสถานีสนามจันทร์เวลา 16.35 นาฬิกา

ตามหมายกำหนดการตอนหนึ่งมีความว่า

พระยาวงษาภรณ์ภูษิต (ริน วัชโรทัย) ภูษามาลา เชิญพระศพพระอัครมหาราชจากรถไฟพระที่นั่ง ขึ้นรถยนต์พระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จขึ้นประทับรถยนต์พระที่นั่งตามรถพระอัครมหาราช มีรถยนต์ พระบรมวงศานุวงศ์และรถข้าราชการตามตอนหลัง เคลื่อนขบวนรถยนต์เชิญพระอัครมหาราชและรถพระที่นั่งทรงรถพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการตาม จากสถานีสนามจันทร์ไปยังองค์พระปฐมเจดีย์หยุดประรถพระอัครมหาราชยังหน้าบันไดนาค ตรงพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ มีทหารกองเกียรติยศกองเสือป่ารับเสด็จกระทำวันทายุทธ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีพระยาวงษาภรณ์ภูษิตเชิญพานพระศพพระอัครมหาราชจากรถยนต์พระที่นั่งขึ้นทางบันไดนาคพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินตามพร้อมด้วย พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ขาวประโคมประโคมแตรสังข์มโหรีทัก กลองชนะเชิญพระศพพระอัครมหาราชเข้าประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้าในพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ตอนใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับในพระวิหาร ทรงเครื่องทองน้อยสักการะพระอัครมหาราช ทรงทอดผ้าไตร 20 ไตร พระสงฆ์ 20 รูปมีพระราชสุธิ (ธมฺมปุပ္ฺโยติโก โยติ)เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์เป็นประธานสดับปกรณ์ แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระราชสุธิถวายอดิเรกเสร็จ พระยาวงษาภรณ์ภูษิตเชิญพระศพพระอัครมหาราชจากพระแท่นแว่นฟ้าสู่ยังที่บรรจุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบรรจุพระอัครมหาราชในพระมอศศิลา และทรงโปรยเงินเหรียญดอกพิกุลทองดอกพิกุลเงิน เจ้าพนักงานได้เลื่อนรถลง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจับสายสูตรเข็กรอกเคลื่อนพระมอศศิลาลอดผนังเข้าไปยังที่บรรจุในฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคม แล้วพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการได้ถวายบังคมต่อไปเสร็จแล้วเสด็จออกจากพระวิหารขึ้นในมายังที่พระร่วงโรจนฤทธิ์ทรงเครื่องนมัสการเครื่องห้าบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีแล้วเจ้าพนักงานได้วางศิลาปิดโอบกปูน^๑

^๑ ฝุสฺสธมฺโม มหาสมฺโม. ‘พระร่วงโรจนฤทธิ์พระพุทธรูปสำคัญที่องค์พระปฐมเจดีย์’ ใน ที่ระลึกงานฉลอง 80 ปี พระร่วงโรจนฤทธิ์ องค์พระปฐมเจดีย์. หน้า 76 - 77

พิธีบรรจุพระอังคารของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ 6 สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2528 หลังจากพระราชทานเพลิงพระศพในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2529 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตในการบรรจุพระอังคารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ 6 ที่ในฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

ในวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2529 สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ทรงประกอบพิธีบรรจุพระอังคารของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ 6 ในฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ 9 รูปมีพระเมธีธรรมานุวัตรเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์เป็นประธานฝ่ายสงฆ์สดับปกรณ์ ทรงบรรจุพระอังคาร เสร็จแล้วพระราชทานพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ถวายที่หน้าบรรจุ พิธีได้เริ่มแต่เวลา 9.00 น. เสร็จสิ้นเมื่อเวลา 10.00 น.⁷

ปัจจุบันนี้ในฐานชุกชีพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯอันเป็นที่บรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระอังคารของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ปรากฏรอยเชื่อมต่อกอนกริต ณ ที่บรรจุ เห็นได้ในห้องพระประสูติซึ่งเป็นห้องกลางอยู่ด้านหลังที่ประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ณ ที่นั้นมีโต๊ะหมู่บูชาตั้งเครื่องสักการะและประดิษฐานพระบรมสาทิสลักษณ์และพระฉายาลักษณ์ของทั้งสองพระองค์⁸

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ “พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ” ใน *ที่ระลึกงานฉลอง 80 ปี พระร่วงโรจนฤทธิ์ องค์พระปฐมเจดีย์*, หน้า 85 - 86.

⁸ เรื่องเดียวกัน

บรรณานุกรม

กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. "พระร่วงโรจนฤทธิ์และพระปฐมเจดีย์" สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524): 315-323.

สุสสมุโม มหาสมุโน. "พระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปสำคัญที่องค์พระปฐมเจดีย์ นมตุ สุคตสุส" ใน ที่ระลึกงานฉลอง 80 ปี พระร่วงโรจนฤทธิ์ องค์พระปฐมเจดีย์. หน้า 71-80. นครปฐม : วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร. 2537.

"พระร่วงโรจนฤทธิ์" ใน ที่ระลึกงานฉลอง 80 ปี พระร่วงโรจนฤทธิ์ องค์พระปฐมเจดีย์. หน้า 81-87. นครปฐม : วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร. 2537.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย